ÇITIR ÇITIR FELSEFE

14. BASKI

Brigitte Labbé - Michel Puech

İŞ VE PARA

Resimleyen: Jacques Azam

günışığı kitaplığı

ÇITIR ÇITIR FELSEFE

Hayatı anlatan kitaplar

Dünya çocukları bu diziyi okuyor! Yaşamı ve dünyanın işleyişini anlamaya çalışan çocuklara, temel kavramları, doğru sorular sorarak düşündüren dizi, gerçek yaşamdan pek çok renkli örnekle dolu. Çocuklar, öğretmenler ve anne babalar, her kitapta farklı bir kavram üzerine birlikte düşünecek ve konuşacaklar.

İŞ VE PARA

İş, yapılması zorunlu olduğundan bize çok can sıkıcı gelebilir. Çünkü, zorunlu şeyleri pek sevmeyiz. Okula gitmek bir iştir, bir zorunluluktur. Eğer, okula canımızın istediği günler gitseydik, buna oyun ya da etkinlik derdik. Evet, çalışmak zordur; ama boşuna değildir. Hayatın daha kolay, daha rahat, daha güzel olması için çalışmanın yarattığı ürünlere ihtiyacımız var. Ve bu ürünleri değiş tokuş etmeye de, paraya da...

Dizinin sekizinci kitabı, çocukların yaşamında da önemli yer tutan "iş" ve "para" konularını tartışıyor

günışığı kitaplığı

THG
10470
BRA

ISBN 978-975-6227-4
9 789756 22274 X

ÇITIR ÇITIR FELSEFE

Brigitte Labbé - Michel Puech

İŞ VE PARA

Resimleyen: Jacques Azam

Türkçesi: Azade Aslan

günışığı kitaplığı

İÇİNDEKİLER

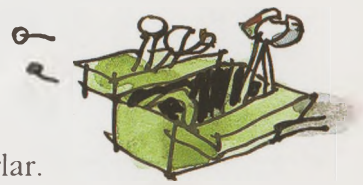

Dünyayı kuran çalışmadır 3
Kimsenin çalışmadığı bir dünya 6
Çalışmak zordur 8
Işin zor olması boşuna değildir
-Iş yararlıdır! 10
Zor... ama mutlu edebiliyor! 12
Işsiz olmak da zordur 14
Iş bizi boğarsa... 15
Iş, insanı yok da edebilir 17
Insanlar başkalarının çalışmasına
ihtiyaç duyarlar 19
Değiş tokuş karmaşıklaşıyor 21
Paranın icadı 23
Değiş tokuş kolaylaşıyor 25
Alışveriş dünyayı değiştirir 27
İlerleme 29
Para önemlidir 30
Para sihirlidir 32
Ne kadar para gerekli? 35
Tutsak eden para 37
Özgürleştiren para 38

Dünyayı kuran çalışmadır

Binlerce yıldan beri, bülbüller yuvalarını aynı şekilde yapar. Zaman içinde hiçbir şey değişmemiştir. Bir bülbül yuvasını yapmayı tamamladıktan sonra işi bitmiştir, yuvayı süslemez artık.

İnsanlarsa, önce mağaralarda sonra kulübelerde yaşamışlardır. Mağaraların duvarlarına resimler çizmiş, barınaklar yapmak için ağaç dalları toplamayı akıl etmişlerdir. Günümüzde, yüzlerce değişik ev yapabiliyorlar: Kare, dikdörtgen, çok yüksek, küçük, ağaçtan, demirden, camdan...

Tarihin başlangıcından bu yana insanlar birbirinin aynı evler yapmıyorlar. Yalnızca yağmurdan ve soğuktan korunulacak, rahatça uyunacak bir yere sahip olmak için çalışmıyorlar.

Aynı zamanda, evlerin daha güzel, daha iyi, daha dayanıklı ve daha büyük olması için, onları süslemek için de çalışıyorlar.

Binlerce yıldır kaplanlar, ceylanları çiğ çiğ yer. Doyunca da avlanmayı bırakırlar. Yeniden acıkınca, tekrar ava çıkar ve yine aynı şeyi yerler.

İnsanlar da bir zamanlar ceylan etini çiğ yiyordu. Daha sonra eti pişirmeye, saklamaya ve aynı etle değişik yemekler yapmaya başladılar. İnsan yalnızca beslenmek için çalışmaz. Kendini daha iyi beslemek için de çalışır.

Binlerce yıldır ayılar, soğuktan korunmak için aynı kürkü kullanıyor.

İnsanlarsa, hayvan derilerinden giysiler dikmeye başladılar; kış için sıcak tutan giysiler yaptılar ve hiç bıkmaksızın, her renkte farklı farklı giysiler tasarladılar. İnsan sırf giyinmek için çalışmaz, aynı zamanda güzel olmak ve başkalarının hoşuna gitmek için, giydiklerinin rahat, yumuşak ve güzel olması için de çalışır.

İnsanlık tarihine bakarsak, insanın yalnızca karnını doyurmak ve hayatta kalmak için çalış-

madığını görürüz. İnsan çalışır ve çalışarak dünyayı değiştirir.

Tabii ki, büyükler sabah işlerine gittiklerinde, onların dünyayı değiştirmeye gittiğini düşünmeyiz. Ama, mağaralarda yaşayan ilk insanlardan biri bugün dünyaya geri dönseydi, insan çalışmasının dünyayı tamamen değiştirmiş olduğunu görürdü.

Kimsenin çalışmadığı bir dünya

Sihirli bir ülke düşünelim:

Her akşam insanlar, kapılarının önüne küçük birer zarf bırakıyorlar.

Zarfların içine, ihtiyaç duydukları şeylerin listesini koyuyorlar: meyve, et, süt, çikolata, giyecek, kitaplar, oyunlar, CD'ler, şekerler...

Onlar uyurken bir peri zarfları topluyor ve hepsinin evlerinin önüne istedikleri şeyleri bırakmak üzere geri dönüyor. Ve asla, ama asla hiçbir şeyi unutmuyor.

Bu ülkede kimse çalışmıyor. İnsanlar kabuk topluyor, sepet örüyor, nehirde gezmek ya da balık avlamak için ağaç gövdelerini yontup sallar yaratıyor; hindistancevizi kabuklarından heykeller, kumdan kaleler dikiyorlar. Yaptıkları bazı şeyler var elbette, ama hiçbiri zorunlu değil.

Bir gün, kimsenin nedenini anlayamadığı bir şekilde peri ortadan kayboluyor. İnsanlar artık kapılarının önünde hiçbir şey bulamıyorlar. Bu yüzden de, her sabah toprağı işlemek, sebzeleri sulamak, meyveleri toplamak, inekleri sağmak, ava gitmek, balığa çıkmak, ısınmak için ağaç kesmek zorunda kalıyorlar. Balık tutmak ya da tekne yapmak gibi, peri varken de zaten uğraştıkları şeyleri yapıyorlar aslında. Ama aradaki büyük fark, şimdi bunları yapmak "zorunda" olmaları.

Peri ortadan kaybolduğundan beri herkes çalışıyor. Çalışmak zorundalar. Çalışmazlarsa, açlıktan ölürler.

Aramızda hiç kimse perinin ülkesi gibi bir ülke görmedi. Her şeyin bolluk içinde olduğu, yani insanların hiçbir şey yapmadan istedikleri her şeye sahip oldukları sihirli bir ülke...

Çalışmak zordur

İnsanlar, bolluk içinde yaşamak için çalışmaya başladılar; yiyecek ve barınak bulmaları, yabani hayvanlara karşı kendilerini korumaları gerekiyordu.

İş, yapılması zorunlu olduğundan bize çok can sıkıcı gelir. Çünkü, zorunlu şeyleri hiç kimse sevmez.

Okula gitmek bir iştir, bir zorunluluktur. Eğer, çocuklar okula yalnızca canları istediği günler gitselerdi, buna oyun ya da etkinlik derdik.

Çalışmanın bizi mutluluktan zıp zıp zıplatmadığı apaçık ortada!

Yetişkinler de her zaman çalışmayı sevdiklerini söylemezler. Hatta zaman zaman, çalışmaktan fena halde yakınırlar. Bu yüzden, çok uzun zaman önce konuşulan, eski bir dilde (yani La-

tince'de) "iş", "işkence aracı" anlamına geliyordu.

Güneşin ya da yağmurun altında tarlaları işlemek zordur, ekmek ve simit yapmak için geceleyin kalkmak zordur, saatlerce bilgisayarın önünde oturmak zordur, çalışmak zordur... Ama bunların hiçbiri boşuna değildir.

İşin zor olması boşuna değildir -İş yararlıdır!

İnsan, işi sayesinde üretir: Çiftçi patates üretir, çilingir anahtar, terzi giysi, mimar ev çizimleri...

İlk insanlar bıçak yapmak için taşları yonttular, eti sanki buzdolabındaymış gibi soğuk saklamak için karda delikler açtılar, ok yapmak için ağaç dallarını işlediler. Yaşamak için birçok yararlı şey ürettiler.

Çalışmak zor, ama yararlıdır. Hayatın daha kolay, daha rahat ve daha güzel olması için çalışmanın yarattığı ürünlere ihtiyacımız vardır.

Marangoz, güzel bir sandalye yapar. Ona bakıp şöyle düşünür: "Bu sandalye benim çalışmamın meyvesi."

Marangoz, çok yararlı bir şey yaptı: Oturmak için bir sandalye. Bu zor ve yorucu bir çalışmaydı; terledi, çaba gösterdi, ağacı yontarken belki de yaralandı ya da çekiçle parmaklarını ezdi. Zordu, ama sonuç-

ta yararlı bir şey üretti. Üstelik, yaptığı bu sandalyeyi güzel ve rahat buluyor. Hem mutlu hem de kendisiyle gurur duyuyor.

Aslında, çalışmak yalnızca yararlı değildir; çalışmak aynı zamanda insanı mutlu eder.

Zor... ama mutlu edebiliyor!

Bayan Guden'in koyunları var. Ailesi için, koyunların yününden sıcacık tutan paltolar örüyor. Her yıl, iki koyun daha alıyor; süt, yumurta ve kaymak karşılığında değiş tokuş ettiği paltolar yapıyor. Yavaş yavaş, bir sürü kişi onun kullandığı koyun yününün kalitesinden ve çok sıcak tutan paltolarından haberdar oluyor. Böylece gitgide daha çok kişi onun ördüğü giysilerden istiyor.

Bayan Guden çok çalışıyor, ama mutlu: Koyun yetiştirme ve palto üretme uzmanı oldu. İnsanlar onun işine hayran. Üstelik, bir örgü atölyesi kurmak, yelekler, yün kazaklar, atkılar üretmek ve giysiler daha güzel olsun diye yünü her renkte boyamayı öğrenmek gibi, yeni yeni fikirler de geliştiriyor.

Bayan Guden, işinde aklını çalıştırıyor. Çözümler arıyor, bir sürü insanla tanışıyor, yeni iş alanları

yaratıyor. Kendinden memnun. Zor olsa da, işi onun içindeki bir şeylerin büyümesini sağladı. Sanki içinde bir tomurcuk –bir fikir, zekâ, keşfetme arzusu, güzellik arayışı ve başkalarıyla tanışma isteği tomurcuğu– işi sayesinde çiçek açmış gibi.

Bu tip işlere "geliştirici iş" diyoruz. Çünkü böyle bir iş, fikirlerin, zekânın, keşiflerin, isteklerin gelişmesine, çiçeklenmesine olanak verir.

İşsiz olmak da zordur

İş bulamadığımızda, işsiz kaldığımızda, kendimizi işimizle ifade edemeyiz. Kimseyle tanışamayız, kendimizi tamamen yararsız hissederiz; önemli sayılmadığımızı, başkalarının umurunda olmadığımızı, aptal olduğumuzu, hiçbir işe yaramadığımızı düşünürüz. Ve başkaları ilerlerken yerimizde saydığımız, hatta geri gittiğimiz izlenimine kapılabiliriz. Böyle olunca da, kendimizi fena halde dışlanmış, kenara atılmış ve çok yalnız hissederiz.

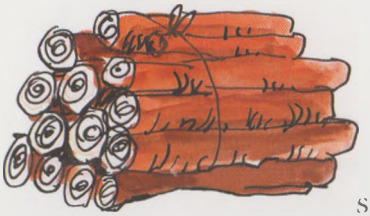

İş bizi boğarsa...

Zaman zaman, iş gelişmemizi engelleyebilir de. İş, içimizdekini dışarı çıkarmak yerine, tam tersine içimizdekini boğabilir.

Teo'nun yanında koca bir kereste yığını duruyor. Kilometrelerce de ip. Keresteleri onar onar kaldırıp, iple sarması gerekiyor. Daha sonra, birisi paket halinde bağlanmış bu keresteleri dükkânlara götürmek üzere almaya geliyor. Ama kimse Teo'ya sonra ne olup bittiğinden söz etmiyor. Teo günde 50 paket yapması gerektiğini biliyor, o kadar. 50 tane yapınca para alıyor -yaşamasına yetecek kadar para.

Teo, gücü karşılığında para alıyor. Para alıyor; çünkü ağır kütükleri kaldırmayı ve iple sıkıca sarmayı beceriyor. Önemli olanın kendisi, yani Teo olmadığını hissediyor. Önemli olan gücü. Zaten, eğer kaslarını kaybederse, işini de kaybeder. Ya da yarın ondan daha güçlü biri gelirse, ona işi bırakması söylenir. Bu da, gerçekte gerekli olanın Teo'nun kendisi olmadığını açıkça gösteriyor –Gerekli olan onun fiziksel gücü.

Dahası, Teo kereste paketlerini yapmayı tamamladıktan sonra, onlara neler olduğundan hiç haberi yok. Onları satmak için dükkânlara o gitmiyor, insanlarla o konuşmuyor. Yalnızca keresteleri paketlemek için orada Teo.

İşi, ona kendini geliştirme, kendinden memnun olma ve kendini zeki, yaratıcı, eğlenceli, keşfedici bulma fırsatı vermiyor.

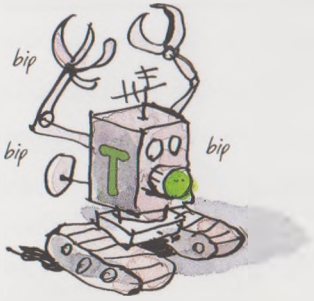
İş, insanı yok da edebilir

Bir gün mutlaka, kereste paketlerini bağlayabilen bir makine icat edilecek ve Teo'nun işini o makine yapacak. Bu ne anlama geliyor? Teo'nun makineye benzediği anlamına mı? Tabii ki, hayır –Teo bir insan. Ama işi, ona bir makine olduğunu düşündürebilir. Böylece yavaş yavaş, hiçbir

işe yaramadığını düşünmeye başlar. İlginç biri olmadığına inanır. Kendini artık sevmez, kendinden nefret etmeye bile başlar.

İş; insanı düşünmeyen, yaratmayan, kafa yormayan, her zaman aynı şeyi yapan bir makineye benzetince, buna "yabancılaştırıcı iş" denir.

Bu, tıpkı bedeni yavaş yavaş öldüren uzun bir hastalık gibi, insan zekâsını yavaş yavaş öldüren bir iştir.

Yine de, herkes gibi Teo'nun da işine ihtiyacı var; çünkü yaşamak için para gerekli. Ama eğer iş paradan başka bir şey getirmiyorsa, insanın kendini makine gibi hissetmesi normaldir. Ya da artık meyve veremeyen kurumuş bir ağaç gibi hissetmesi... Artık ürün vermeyen bir meyve ağacı da kesilir, çünkü kimsenin işine yaramaz olmuştur.

İnsanlar başkalarının çalışmasına ihtiyaç duyarlar

İnsanlar işlerinin meyvelerini değiş tokuş ederler; tıpkı Bayan Guden'in, ördüğü paltoları süt, yumurta ve kaymak karşılığında değiş tokuş etmesi gibi.

Hayvanların pek çoğu, yetişkin hale geldiklerinde, yaşamak için başka hayvanlara ihtiyaç duymaz: Bir kaplan yemek yemek, soğukta üşümemek ve kendini korumak için başka bir kaplana ihtiyaç duymaz. Gücü, pençeleri, sivri dişleri ve kürkü sayesinde kendi başının çaresine bakar.

İnsanlarsa farklıdır; birlikte avlanmak, aletler yapmak ve tehlikelerden korunabilmek için gruplar oluşturmuşlardır. Uyurken yabani hayvanların saldırısına uğramamak için, yaşadıkları mağaranın ağzını gözleyecek nöbetçilere ihtiyaç duymuşlardır. Nöbetçilerin işi, hayvanları uzaklaştırmaktır. Buna karşılık, avcılar da onlara yiyecek verir.

İnsanlar çalışmalarının meyvelerini başkalarının da çalışarak elde ettikleri ürünlerle değiştirmeye ihtiyaç duyarlar.

Bir çiftçi patates üretiyor. Her gün karısı ona, süte ihtiyaçları olduğunu; eğer her gün süt içerlerse, çocuklarının daha sağlıklı büyüyeceğini söylüyor. Çiftçinin komşusunun ise süt veren inekleri var ve istediği kadar taze süt içebiliyor.

Bu çiftçi komşusuna saldırabilir, onu korkutup kaçırabilir ve inekleri kendi evine götürebilir. Böylece sorunu çözülür, çocukları için yeterli sütü olur. Eskiden, işler genellikle bu biçimde gelişirdi: En güçlüler, en güçsüzlerin mallarını çalardı. Ama insanlar, sürekli başkalarının korkusuyla yaşamanın imkânsız olduğunu fark ettiler. Bir şeyi elde etmek için dövüşmek yerine başka bir sistem buldular: Değiş tokuş.

Okullarda her gün, ders aralarında değiş tokuşlar olur: Bir sinema yıldızının fotoğrafı karşılığında iki yapıştırma, bir yoyo karşılığında bir kolye, bir pastaya karşılık bir sakız. Buna "takas" denir. Çocuklar takas ederler, çünkü hiçbir çocuk istediği her şeye sahip değildir. Başkalarından, kendilerinde olmayan şeyleri isterler.

Değiş tokuş karmaşıklaşıyor

Ancak takas etmek, gerçekten içinden çıkılmaz bir hale gelebilir. Diğerleri bizim onlara teklif ettiğimiz şeylerle ilgilenmezse, değiş tokuş bozulur.

Doktorun bekleme salonu tıkabasa dolu ve içerde tam bir kargaşa yaşanıyor:

Bir aile tavuğunu yakalamak için koşuyor, bir fırıncı 24 somun ekmeğini koyacak yer arıyor, bir marangoz herkesi yeni yaptığı bir tahta masayla itip kakıyor, bir yazar da bir yığın kitabı kaldırmak için boşuna nefes tüketiyor.

Doktor bunları görünce çileden

çıkıyor. Hayır, hayır, hayır! Kimseye randevu falan yok. İyileşmek istiyorlarsa, tekrar gelmeleri, kahve ve şekerle ödeme yapmaları gerek; çünkü bugün ona gerekenler yalnızca bunlar.

Doğru, doktor bıktı: Şimdiden üç tavuğu oldu, istemediği kadar ekmeği var, altıncı bir tahta masa için de yeri kalmadı. Yalnızca, kitaplarla bekleyen kadını muayene etmek istiyor, çünkü kadın gerçekten de çok hasta görünüyor. Ama diğer herkes gitmeli!

Doktor, insanları iyileştirmeyi biliyor; çiftçi inek yetiştirmeyi biliyor; fırıncı ekmek yapmayı biliyor; marangoz masa yapmayı ve yazar da kitap yazmayı biliyor. Çalışmalarının meyvelerini değiş tokuş edebilirler:

"Siz beni iyileştiriyorsunuz, karşılığında ben de size bir inek (ya da ekmek ya da masa ya da kitap) veriyorum."

Ama doktor tavuk yemeyi sevmiyorsa, ekmeğe ya da masaya ihtiyacı yoksa ya da roman falan okumaktan hoşlanmıyorsa, hiçbir değiş tokuş gerçekleşemez.

Paranın icadı

Değiş tokuşun ciddi bir sorun yarattığı hemen anlaşılıyor. Çünkü, çoğunlukla insanlar, tıpkı öyküdeki doktor gibi, değiş tokuşla ilgilenmezler.

Ayrıca, neyi değişmek gerektiğini kestirmek de çok zordur. Sinemaya gitmek için bir seansa kaç tavuk vermeli? Okuldaki kantinden bir şey almak için kaç tahta masa götürmeli? Bir araba alabilmek için kaç paten vermeli? Patenlerle ara-

bayı karşılaştırmak gerçekten de zor! Biri "1 arabaya karşılık 100 paten"; bir diğeri "1 arabaya karşılık 1000 paten" diyebilir. Peki, kim haklı? Bu şekilde kesinlikle kimse anlaşmayı başaramaz.

Bir şeyleri değiş tokuş edebilmek için, onları karşılaştırabilmek gerekir. Bu nedenle de insanlar parayı icat etmiştir. Her şeyi tek bir şeyle –parayla– karşılaştırmak için. Parayla bir havuç veya bir merdiveni karşılaştırabiliriz: Havuç 1 lira, merdivense 100 lira eder.

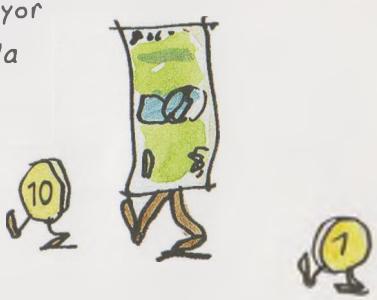
Para sayesinde, bütün insanlar değiş tokuş konusunda anlaşırlar.

Değiş tokuş kolaylaşıyor

Para yalnızca değiş tokuşu kolaylaştırmak için vardır: Lokantada, yediğimiz yemeğin bedelini ödemek için iki gün boyunca bulaşık yıkamaktansa, para vermek daha kolaydır!

Marangoz, önce masasını parayla değiştirmeye gidiyor. Sonra bu parayla doktora gidiyor ve muayene karşılığında parayı ona veriyor. Doktor da, kazandığı parayla ne isterse onu yapıyor.

Artık para kullandığımız için, kendimize şu tip zor sorular sormamıza gerek yok: Bir gömlek almak için kaç şeker ya da kaç tavuk vermeli?

Gömlek 100 lira ediyor. Gömlek satıcısı, kazandığı parayla fırından aldığı ekmeğin parasını ödüyor; fırıncı böylece un alabiliyor; un satıcısı değirmenini onaran

tamirciye ücretini ödeyebiliyor; değirmen tamircisi lokantada yemek yiyebiliyor; lokantanın aşçısı çocuğuna bir hediye alabiliyor...

Bundan daha iyi bir çözüm bulunamazdı. Herkes sahip olduğu şeyleri satarak paraya çevirebilir. Sonra da bu para karşılığında, istediği şeyleri alabilir.

Bu şekilde, insanlar arası değiş tokuş basitleşir. Çünkü parayı "dolaşıma" sokmak kolaydır.

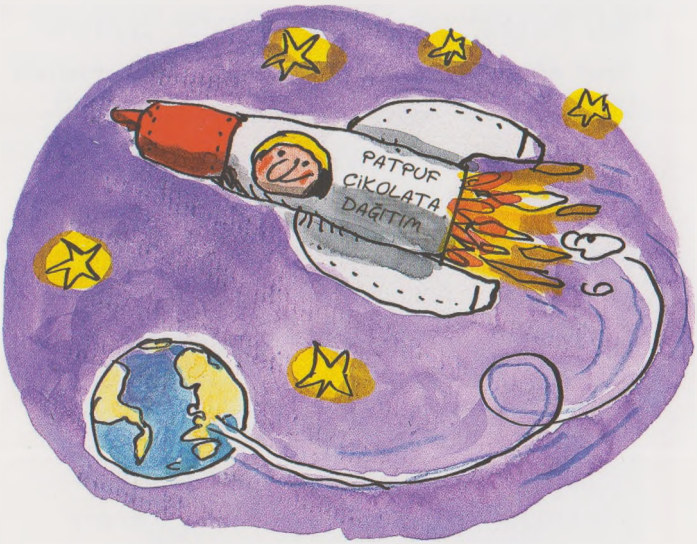
Alışveriş dünyayı değiştirir

Artık para var olduğuna göre, insanlar her şeyi değiş tokuş edebilirler. Ama bu alışverişle birlikte, yeni sorunların ortaya çıkması da kaçınılmazdır.

Bay Patpuf lezzetli çikolatalar üretiyor. Ama ülke büyük ve çikolatalar at sırtında müşterilere ulaşana kadar haftalar geçiyor. Üstelik, çikolataların yarısı atın üstünde eriyor. Nasıl daha hızlı gidilebilir? İnsanlar büyük yük arabaları yapıyor ve her yük arabasına 4 at koşuyorlar. Bu büyük bir ilerleme: Bay Patpuf artık daha çok kutuyu daha hızlı bir şekilde gönderebiliyor.

Ama hâlâ yolculuk 2 hafta sürüyor. Bunun üzerine, insanlar buharlı treni icat ediyorlar. Vagonlara yüklenmiş çikolata, 2 günde ülkenin öbür ucuna ulaşıyor. İnsanlar da paketlerinin daha hızlı ulaşmasına alışıyor. Ama yine de bunun hâlâ çok zaman aldığından

yakınıyorlar. Böylece insanlar uçağı icat ediyorlar. Harika! 2 saatte çikolatalar yerine ulaşıyor ve artık hiçbiri erimiyor! Daha da inanılmaz olansa şu: Bütün dünya Bay Patpuf'un çikolatalarını tadabiliyor.

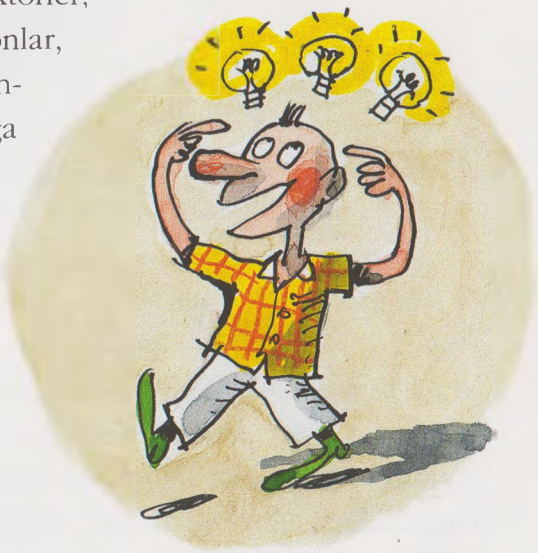

Alışverişin sorun yarattığı her durumda, insanlar yeni çözümler arıyor, dolayısıyla bir sürü şey icat ediyorlar. Buna "ilerleme" deniyor.

İlerleme

Alışveriş sayesinde, çikolataları gönderme "tekniği" gelişiyor.

Teknik, bir şeyi yapma biçimidir: Pastacının pasta hazırlamak, kuyumcunun da kolye yapmak için bir tekniği vardır. Çalışmalarının ürünlerini değiş tokuş ederek insanlar tekniklerini geliştirirler. Bütün bu gelişmelere de "ilerleme" denir.

İnsanlar; günün birinde bir araya toplanıp da, "Hadi gelin, füzeler, aşılar, arabalar, televizyonlar, ilaçlar, traktörler, internet, telefonlar, bilgisayar oyunları, mikrodalga fırınlar, dondurucular ve daha neler neler icat edelim," demediler elbette.

İnsanlar; iş yapma tekniklerini geliştirmek için, çalışarak ve birbirleriyle alışveriş yaparak yeni çözümler ararlar: İnsan bu şekilde bir sürü fikir geliştirir ve yeni şeyler icat eder. Ama yine de, yetişkinlerin konuşmalarını dinlediğimizde, gerçekten önemli olan tek şeyin, ilerleme değil, para, para ve yine para olduğu izlenimine kapılırız.

Para önemlidir

Soyguncular gece bir bankaya giriyor ve buldukları bütün parayı çantalarına dolduruyorlar. Milyonlarca lira... Ama biri onları görüp polis çağırıyor. Soyguncular yakalanıyor, yargılanıyor ve birkaç yıl hapis yatıyorlar.

Para hırsızları çok katı bir biçimde cezalandırıldı. Oysa bu soyguncular, ne birini yaralamış ne de öldürmüşlerdi. Üstelik ne önemi var ki? Aldıklarının yerine her zaman yeni kâğıt paralar basıla-

bilir. O zaman bu kadar olay yaratmaya ve onları hapse atmaya ne gerek var?

Gerek var; çünkü, bu para başkalarının emeğini temsil ediyor. Soyguncular yalnızca kâğıt para destelerini ve bozuk parayı değil, başkalarının emeğini de çaldılar.

"Büyüdüğümde, annem ve babam gibi yapacağım: Bir kartla bankamatiğe gideceğim ve bir sürü para çekeceğim oradan."

Oysa çok iyi biliyoruz ki, bankamatik, anne ve babamızın çalışarak kazandığı parayı verir bize. Yetişkinler para karşılığı çalışırlar ve paralarını bankaya yatırabilir, ihtiyaç duyduklarında da o parayı çekmeye gidebilirler.

Para önemliyse, insan emeğini temsil ettiği için önemlidir.

Para sihirlidir

Alis yılbaşında ne istediğini tam olarak bilemediği için, büyükannesi ona 100 lira veriyor. Alis'in erkek kardeşiyse bir Zoro kıyafeti istemiş. Armağanından memnun, ama bir yandan da ablasını birazcık kıskanıyor. Yarın, Alis bir dükkâna gidecek ve onlarca şeyin arasından canının istediğini seçebilecek! 100 liraya bir sürü oyun var. Üstelik, belki şeker alacak kadar parası bile artacak.

Zaman zaman, armağan yerine para almayı tercih ederiz. Daha sonra seçmekte özgür olmak için. Alis parasıyla hoşuna gideni seçme özgürlüğüne sahip. İşte, kardeşini kıskandıran da, onun bu özgürlüğü.

Para önemlidir; çünkü özgürlük duygusu verir –istediğimize sahip olma özgürlüğü. Para; kibarlık, güzellik, zekâ, güç vermez bize ya da güzel bir sesimiz olmasını, daha hızlı koşmamızı falan sağlamaz. Ama bir özgürlük aracıdır. Çünkü, istediğimiz şeyleri parayla satın alabiliriz. Para

"sahip olma" özgürlüğü verir.

Araba, bir yerden bir yere gitme özgürlüğü verir. Önemli olan arabanın kendisi değildir. Önemli olan, arabanın bize sağladığı şeydir: Yer değiştirebilme özgürlüğü.

Para konusunda da önemli olan, kâğıt paraların kendisi değil, sahip olmamızı sağladığı şeylerdir.

Başka gezegenlerde yaşayan canlılar olsaydı ve Dünya'ya gelselerdi, paranın sihirli olduğunu düşünürlerdi: İnsanların kâğıt ve metal paraları var; üstelik, bunları verdiklerinde her istediklerini alabiliyorlar! Bu uzaylılar paranın, kitabın başında sözünü ettiğimiz peri gibi olduğunu ve her şeyi getirdiğini düşünürlerdi mutlaka.

Ama, perinin dünyasıyla bizim dünyamız arasında çok büyük bir fark var: Bizim dünyamızda, bazı insanların çok parası var, bazılarının fazla yok, bazılarınınsa hiç yok. Üstelik, çok zengin ve çok yoksul ülkeler var. Ayrıca, herkesin aynı miktarda paraya ihtiyacı ya da isteği de yok.

Hem, bir insana ne kadar para gereklidir ki acaba?

Ne kadar para gerekli?

Dünyada birçok insanın yemek yemek, giyinmek, ısınmak, tedavi görmek için yeterli parası yok; sefalet içinde, kötü koşullarda yaşıyorlar. Hatta bazıları açlıktan, soğuktan ya da aslında pekâlâ iyileştirilebilecek hastalıklardan ölüyorlar. Bu yoksulluk içinde yaşayan herkes için, "Ne kadar para gerekli?" sorusunu yanıtlamak kolay: Daha fazla –yaşamaya yetecek kadar fazla.

Peki, ya diğerleri için? Onlara ne kadar gerekli? Ne kadar para gerekli? Aslında kimse bu soruya yanıt veremez, herkes bu sorunun yanıtını arar.

Suzan ressam. Muhteşem manzara resimleri çiziyor. Tablolarını satmak ve para kazanmak için sergiler düzenlemesi gerekiyor. Ama

bu işle uğraşmaktan nefret ediyor: Tabloları paketlemek, kamyona yüklemek, paketlerinden çıkarmak, duvara asmak, sattığı resimlerin gidişini izlemek, satılmayanları eve geri götürmek... Ayda bir sergi yapsa, çok para kazanır. Yine de, yılda tek bir sergi yapmaya karar veriyor. Daha az kazanacak –ancak yaşamasına yetecek kadar. Ama, atölyesinde yapmayı sevdiği şeye, yani resme ayıracak daha çok zamanı olacak.

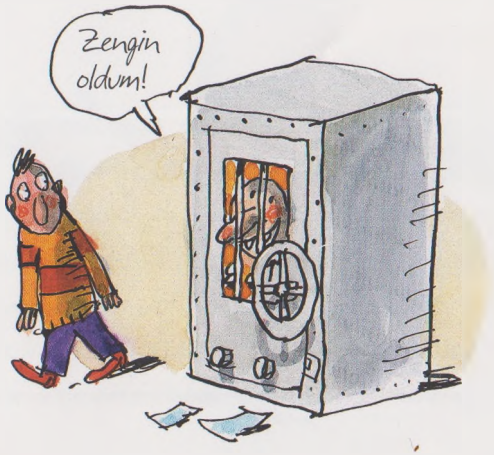
Suzan çözümünü buldu: Daha az para, ama daha az da can sıkıntısı. Belki bir gün kararını değiştirir. Eğer, kendine bir televizyon ya da bir araba almak isterse, daha fazla sergi açar; çünkü bugün olduğundan daha fazla paraya ihtiyaç duyar.

Sonuç olarak, çözüm herkes için aynı değildir. Çünkü herkes aynı miktarda paraya ihtiyaç duymaz. Üstelik, herkes aynı şeylerden de sıkılmaz: Bazıları sergi düzenlemeyi ya da işe gitmek için sabah erken kalkmayı can sıkıcı bulmaz; bazıları içinse, bunlar tam anlamıyla kâbustur.

Tutsak eden para

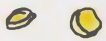
Peter'in odasında bir para kasası var. Peter her akşam kasasını açıyor, önüne oturuyor, metal paraların pırıltısını görmek ve kâğıt paraların kokusunu duymak için orada uzun saatler geçiriyor.

Daha sonra yatmaya gidiyor. Genelde kötü uyuyor, çünkü neredeyse her gece aynı korkunç kâbusu görüyor: Gri renkli iki fare, kasasına girmeyi başarıyor ve bütün paraları kemiriyor. Peter bağırarak uyanıyor, hızla kasasına gidiyor ve her şeyi baştan sayıyor. Para hep orada oluyor.

Para delirtiyor. Peter'in tek istediği, parasını saklamak, onu seyretmek, saymak ve tekrar tekrar saymak. Paranın, ona yapma olanağı sağladığı şeylerle hiç ilgilenmiyor. Paranın kendisiyle ilgileniyor. Peter korkmadan, kâbus görmeden nasıl rahat uyuyabilir? Tabii ki, kasasının içinde yatarak! Hatta, evini bir kasaya dönüştürüp, kendini de içine kapatabilir. Para, Peter için bir hapishane gibi. Bir alışveriş aracı, bir özgürlük aracı değil.

Yeryüzünde Peter gibi çok insan olursa, dünya da hapishaneye döner. Para her şeyi yönlendirir ve en önemli şey haline gelir. Bu durumda, dünyayı paranın yönettiği söylenir.

Özgürleştiren para

Ali biraz para kazanıyor: Her cumartesi, apartmanında oturan bir kadının alışverişini yapıyor. Altı aydır bu cep harçlığını biriktiriyor. En sonunda bugün, büyük gün. Çalışması sayesinde, uzun zamandır istediği şeyi alabilecek kadar parası var: Bir hamster (hemstır). Küçük

beyaz topla evine döndüğü gün, dünyanın en mutlu çocuğu o. Hamster'ını seviyor; onu odasında koşturuyor, yakalıyor, geri bırakıyor; ona tohumlar veriyor ve onun için bir çark yapıyor. Her akşam okuldan geldiğinde, hamster'ı omuzuna tırmanıyor –Yeniden kavuşmanın mutluluğu bu.

Ali için para bir araçtı –Bir özgürlük aracı, hayalini gerçekleştirme aracı.

Brigitte Labbé uzun süre iletişim sektöründe görev aldıktan sonra çalışmalarını, karışık felsefi kavramları çocuklara aktarabilmek üzerine yoğunlaştırdı.

Michel Puech Paris'te Sorbonne Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi. Dizinin felsefi içeriğini denetledi.

ÇITIR ÇITIR FELSEFE

Hayatı anlatan kitaplar

İyi ve Kötü
Adalet ve Haksızlık
Gerçekten ve Yalancıktan
Oğlanlar ve Kızlar
Güzellik ve Çirkinlik
Bildiklerimiz ve Bilmediklerimiz
Savaş ve Barış
İş ve Para
Özgür Olan ve Olmayan
Doğa ve Kirlilik
Cesaret ve Korku
Mutluluk ve Mutsuzluk
Liderler ve Diğerleri
Başarı ve Başarısızlık
Haklar ve Ödevler
Ben ve Başkaları
Yaşam ve Ölüm
Beden ve Akıl
Zaman Çok ve Zaman Yok
Söz ve Sessizlik
Aşk ve Dostluk
Şiddet ve Şiddetsizlik
Diktatörlük ve Demokrasi
Küçükler ve Büyükler
İnanmak ve Bilmek

Çıtır Çıtır Felsefe 8 – **İŞ VE PARA**
Yazanlar: Brigitte Labbé, Michel Puech
Resimleyen: Jacques Azam • Türkçe yayın editörü: Müren Beykan
Fransızca aslından Türkçeleştiren: Azade Aslan • Son okuma: Hande Demirtaş
Özgün adı: *Le travail et l'argent* • © Editions Milan, 2000
(300, rue Léon Joulin, 31101 Toulouse Cedex 9 France, www.editionsmilan.com)
Türkçe yayın hakları: Günışığı Kitaplığı, 2006 • Yayın hakları Milan Yayınevi'nden satın alınmıştır.
Tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz ve kullanılamaz. • 1. baskı: Nisan 2007, 14. baskı: Mart 2014 (Her baskı 2000'er adet yapılmıştır.)
ISBN 978-9756-227-48-0

www.gunisigikitapligi.com

Baskı öncesi hazırlık ve kapak uygulama: Neslihan Özceylan
Baskı: Gezegen Basım 1100 Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi 2. Cad. No: 202/A Bağcılar/İstanbul • (0212) 325 71 25 • Sertifika: 12002
Günışığı Kitaplığı bir Mia Organizasyon Restorasyon Yayıncılık Ltd. Şti. kuruluşudur. • Sertifika: 12063-34-12439
Profilo Plaza, Cemal Sahir Sok. 26/28 B3 Mecidiyeköy 34387 İstanbul • Telefon: (0212) 212 99 73
Faks: (0212) 217 91 74 • E-posta: info@gunisigikitapligi.com